

(17105) Özelleştirilmiş özel eğitimde etkililik analizi

HALİS SAKIZ

MARDİN ARTUKLU ÜNİ.

HATİCE YILDIRIM

UNIVERSITY OF EXETER

ZELİHA TOREN

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

GÜLDEST BAŞ

MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ

ÖZET

Problem Durumu

Türkiye’de son yıllarda herhangi bir engel ile tanılanmış bireylerin eğitimi açısından ilerlemeler yaşanmış; bu ilerlemeler sonucunda eğitim almaya başlayan engelli birey sayısında artış yaşandığı gibi, engelli bireylerin aldıkları ortalama eğitim süresi de artmıştır. Türkiye’de engelli bireylere sunulan özel eğitim hizmetleri, hem resmi hem de özel kurumlarda verilmekte; bu kurumlar da Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından denetlenmektedir. Türkiye’de eğitim kurumlarına kayıtlı 17,588,958 birey, 288,489 de engelli birey bulunmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2016).

Özel eğitim, herhangi bir engel ile tanılanmış olan bireylerin bu engellerinden kaynaklanan ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak tasarlanan eğitim yöntemi olarak tanımlanmaktadır (United States Department of Education, 1999, s. 124-125). Çoğu eğitim sisteminde özel eğitimin devlet okullarında ve bu kurumlarda çalışan uzmanlar tarafından verildiği görülmektedir. Bu eğitim herhangi bir engel ile tanılanmamış öğrenciler ile beraber karma bir şekilde veya sadece engel ile tanılanmış öğrencilerin devam ettiği okullarda verilebilmektedir. Ancak Türkiye’de özel eğitim sunan eğitim kurumları sadece devlet kurumları olmayıp; özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi olarak tanınan özel sermaye tarafından kurulmuş kurumlar da özel eğitim verebilmektedir. Bu durum, farklı paydaşlar tarafından hem eleştiri hem de destek alan bir olgu haline gelmiştir.

Eğitim gibi bazı kamusal alanlara özel sermayenin müdahalesi tarih boyunca tartışılacak bir husus olmuştur. Bu müdahaleyi savunanlar bu desteğe dayanak olarak iki durumu örneklendirmektedir. İlk olarak, özel sektörün bir işe girişmeden önce maliyet-kazanç analizi yaptığı, etkin olmanın getireceği kazancın maliyetten yüksek olacağını anlaşıldığı durumlarda bu dengenin sürdürülmesi için kurumsal işlevsellik ve etkililik düzeyinin korunması yoluna gideceği düşünülmektedir. İkinci olarak, kamu kurumlarının doğal olarak etkisiz ve yeterli kaynak aktarılmayan kurumlar olduğu, sonuç olarak yasaların işletilmesi adına yetersiz kalacağı düşünülmektedir. Bu düşüncelere ve özel sermaye müdahalesine karşı çıkanlar ise, özel sermaye teşebbüsüne yapılan aşırı vurgunun yasaların uygulanması açısından bir kontrol kaybı oluşturacağı ve özel kurumlarda işlevsiz uygulamalara neden olabileceğini savunmaktadır.

Özel eğitim açısından değerlendirildiğinde, kamu kaynaklarının özel (private) özel eğitim kurumlarına aktarılması sonucunda bu kurumların engel ile tanılanmış bireylere özel eğitim hizmetleri sunuş süreçlerinde ne düzeyde etkili olduğu araştırmaya muhtaç bir konu haline gelmiştir. Türkiye’de “Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi” olarak da bilinen özel özel eğitim kurumları ile alakalı çeşitli araştırmalar yapılmış olmakla beraber bu kurumlarda sunulan eğitimin etkililik düzeyini özel eğitim alan bireyler ve ailelerinin bakış açısından inceleyen bir araştırma, bilginiz göre, bulunmamaktadır. Bu ihtiyaçtan yola çıkarak mevcut araştırma, Türkiye’de faaliyet gösteren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde verilen özel eğitim hizmetlerini etkililik açısından incelemeyi amaçlamaktadır.

Araştırma Yöntemi

Bu araştırmada bir engel ile tanılanmış ve altı farklı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden 453 birey ve bu bireylerin 479 ebeveyninden anket ve görüşme yöntemiyle veri toplanmıştır. İlk aşamada bu katılımcılara bir anket uygulanmış, sonraki aşamada ise 38 ebeveyn ile görüşme yapılmıştır. Katılımcılar Türkiye’nin altı coğrafi bölgesinde bulunan altı şehirden seçilmiş olup; seçim için çeşitli ölçütler kullanılmıştır. Öncelikle seçilen şehirler katılımcıların erişebileceği şehirler olmuştur. İkinci olarak, anketin uygulanması için gerekli yeterliliğin engelli bireylerin yeterlilik düzeyinin üstünde olmamasına dikkat edilmiştir. Özel eğitim kurumlarının seçilmesi sürecinde 26 merkez katılım için davet edilmiş, davete altı kurum olumlu yanıt vermiştir.

Bu araştırmada veri toplamak için üç araç kullanılmıştır. İlk olarak demografik bilgi formu ile cinsiyet, engel türü, yaş, aile bilgileri gibi veriler toplanmıştır. İkinci olarak, araştırmacılar tarafından bir anket geliştirilmiş ve engelli öğrenci ile ebeveynlerine uygulanmıştır. Her bir grup için farklı bir anket formu geliştirilmiştir. Anketin ebeveyn formu 31, öğrenci formu ise 20 soru içermiştir. Anketler tematik yöntem kullanılarak ilgili ulusal ve uluslararası literatür ile mevzuat dayanak alınarak oluşturulmuştur (Sakız ve Woods, 2015; Farrell, 2009; Milli Eğitim Bakanlığı, 2010, 2011). Araştırmada kullanılan üçüncü araç ise 9 sorulu bir görüşme formu olmuştur. Görüşme formu, anket sonuçlarında elde edilen eğilimler göz önünde bulundurularak tasarlanmıştır. Ankette “Özel eğitim kurumunda aldığınız eğitimin çocuğunuz üzerinde ne gibi etkileri olduğunu düşünüyorsunuz?” veya “Sizin ve çocuğunuzun devam ettiği okul arasındaki iletişim ve işbirliği düzeyini nasıl değerlendiriyorsunuz?” gibi sorular yer almaktadır.

Araştırmada nicel ve nitel veriler toplanmış, her bir veri türü için farklı analizler yapılmıştır. Nicel veriler betimsel istatistikî analiz yoluyla; nitel veriler ise tematik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

Özet

Türkiye’de özel eğitim sunan eğitim kurumları sadece devlet kurumları olmayıp; özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi olarak tanınan özel sermaye tarafından kurulmuş kurumlar da özel eğitim verebilmektedir. Bu durum, farklı paydaşlar tarafından hem eleştiri hem de destek alan bir olgu haline gelmiştir.

Eğitim gibi bazı kamusal alanlara özel sermayenin müdahalesi tarih boyunca tartışılmış bir husus olmuştur. Bu müdahaleyi savunanlar bu desteğe dayanak olarak iki durumu örneklendirmektedir. İlk olarak, özel sektörün bir işe girişmeden önce maliyet-kazanç analizi yaptığı, etkin olmanın getireceği kazancın maliyetten yüksek olacağını anlaşıldığı durumlarda bu dengenin sürdürülmesi için kurumsal işlevsellik ve etkililik düzeyinin korunması yoluna gideceği düşünülmektedir. İkinci olarak, kamu kurumlarının doğal olarak etkisiz ve yeterli kaynak aktarılmayan kurumlar olduğu, sonuç olarak yasaların işletilmesi adına yetersiz kalacağı düşünülmektedir. Bu düşüncelere ve özel sermaye müdahalesine karşı çıkanlar ise, özel sermaye teşebbüsüne yapılan aşırı vurgunun yasaların uygulanması açısından bir kontrol kaybı oluşturacağı ve özel kurumlarda işlevsiz uygulamalara neden olabileceğini savunmaktadır.

Özel eğitim açısından değerlendirildiğinde, kamu kaynaklarının özel (private) özel eğitim kurumlarına aktarılması sonucunda bu kurumların engel ile tanılanmış bireylere özel eğitim hizmetleri sunuş süreçlerinde ne düzeyde etkili olduğu araştırmaya muhtaç bir konu haline gelmiştir. Türkiye’de “Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi” olarak da bilinen özel özel eğitim kurumları ile alakalı çeşitli araştırmalar yapılmış olmakla beraber bu kurumlarda sunulan eğitimin etkililik düzeyini özel eğitim alan bireyler ve ailelerinin bakış açısından inceleyen bir araştırma, bilimiz göre, bulunmamaktadır. Bu ihtiyaçtan yola çıkarak mevcut araştırma, Türkiye’de faaliyet gösteren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde verilen özel eğitim hizmetlerini etkililik açısından incelemeyi amaçlamıştır.

Araştırmada nicel ve nitel veriler toplanmış, her bir veri türü için farklı analizler yapılmıştır. Nicel veriler betimsel istatistikî analiz yoluyla; nitel veriler ise tematik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

Bu araştırma sonucunda elde edilen veriler, araştırmaya katılan özel kurumlar yoluyla sunulan özel eğitim hizmetlerinin mevcut etkililik düzeyi hakkında bilgi sunmaktadır. Anket ve görüşme sonucunda elde edilen veriler kurumlara dair memnuniyet ve daha büyük oranda memnuniyetsizlik olduğunu göstermiştir. Ebeveynlerle yapılan mülakatlar, engelli bireylerin eğitime katılımının sağlanması açısından özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin önemli bir rolü olduğunu; ancak bu kurumlarda kamu kaynaklarının etkili kullanımı, eğitim ve öğretim kalitesi, çevresel düzenlemeler, engellilik ve engelli bireylere yönelik tutumlar, denetim ve gözetim ile mevzuatın uygulanması açısından ciddi sorunlar olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmanın bulguları, çağdaş eğitim sistemlerinin içerdiği eğitim paradigmaları paralelinde ilerlemeye çalışan Türkiye eğitim sisteminde özel eğitimin özelleştirilmesi hususunun tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Beklenen/Geçici Sonuçlar

Bu araştırma sonucunda elde edilen veriler, araştırmaya katılan özel kurumlar yoluyla sunulan özel eğitim hizmetlerinin mevcut etkililik düzeyi hakkında bilgi sunmaktadır. Anket ve görüşme sonucunda elde edilen veriler kurumlara dair memnuniyet ve daha büyük oranda memnuniyetsizlik olduğunu göstermiştir. Ebeveynlerle yapılan mülakatlar, engelli bireylerin eğitime katılımının sağlanması açısından özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin önemli bir rolü olduğunu; ancak bu kurumlarda kamu kaynaklarının etkili kullanımı, eğitim ve öğretim kalitesi, çevresel düzenlemeler, engellilik ve engelli bireylere yönelik tutumlar, denetim ve gözetim ile mevzuatın uygulanması açısından ciddi sorunlar olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmanın bulguları, çağdaş eğitim sistemlerinin içerdiği eğitim paradigmaları paralelinde ilerlemeye çalışan Türkiye eğitim sisteminde özel eğitimin özelleştirilmesi hususunun tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Özel eğitim, Özelleştirilmiş eğitim, Eğitimde etkililik

Kaynakça

Farrell, M. (2009). Foundations of special education: an introduction. West Sussex: John Wiley & Sons.

Millî Eğitim Bakanlığı (2010). Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği [Special educational services regulation]. Retrieved from http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26184_0.html

Milli Eğitim Bakanlığı (2011). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi yönetmeliği. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/27807_0.html

Milli Eğitim Bakanlığı (2016). National education statistics formal education 2015/16. Ankara: Ministry of National Education.

Sakız, H., & Woods, C. (2015). Achieving inclusion of students with disabilities in Turkey: Current challenges and future prospects. *International Journal of Inclusive Education*, 19(1), 21-35.

United States Department of Education (1999) 'Assistance to states for the education of children with disabilities program and the early intervention program for infants and toddlers with disabilities: final regulations' Federal Register, 64, 48, CFR Parts 3000 and 303.